

TIL VA LINGVOMADANIY ALOQA

A.B.Suyarov (QarMII)

Аннотация: Механизмы адекватного воздействия и интерпретации культурных знаков с одного языка на другой адаптация к лингвокультуре в рамках междисциплинарных исследований. Становление культурной лингвистики как науки о взаимоотношениях лингвистики и межкультурной коммуникации определяется тем, что лингвисты стали подчеркивать специфику культурного воздействия на язык и, как следствие, необходимость разработки нового для научной дисциплины понятийно терминологического аппарата.

Ключевые слова: культурная Лингвистика, речь, лингвокультура, мышление, междисциплинарный подход;

Abstract: Mechanisms of adequate impact and interpretation of cultural signs from one language to another-adaptation to linguoculture within the framework of interdisciplinary research. The formation of cultural linguistics as a science of the relationship between linguistics and intercultural communication is determined by the fact that linguists began to emphasize the specifics of cultural impact on language and, as a consequence, the need to develop a new conceptual and terminological apparatus for the scientific discipline.

Keywords: cultural linguistics, speech, linguoculture, interdisciplinary approach, thinking;

Respublikamizda bo'layotgan tub islohatlarning asosida komil insonni voyaga yetkazish va tarbiyalash masalalari turibdi. Tarbiyaning negizi bo'lgan ta'lim tizimidagi o'zgarishlarning barchasi yosh avlodga mukammal bilim berish va respublikamiz rivojida o'zining munosib o'rnini egallashlariga ko'maklashishdan iboratdir. Ta'lim sohasidagi bunday o'zgarishlar yosh avlod tarbiyasida ta'lim beruvchilarning sifati, o'qitish tizimidagi yangi qarashlar asosida dars berishlari ham nazarda tutilgan. Shuning uchun ham Respublikamizda o'qitish sifatini yanada yaxshilash uchun ta'lim beruvchilarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslarida zamon talablariga mos holda bilim olishlariga barcha shart-sharoitlarning yaratilishi, bejiz emas. Ta'limda intarfaol usullar va innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda dars o'tish bugungi kunda yangilik hisoblanmaydi. Chunki rivojlanish davrida barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'limda ham dars o'tishning zamonaviy metodlaridan, o'qitishning barcha usullaridan o'rinli foydalangan holda olib boorish, ta'lim beruvchilarning diomiy amalga oshirib kelayotgan ishlaridan biridir. Bugungi kunda barcha ta'lim yo'nalishlarida o'qitilayotgan fanlar bo'yicha interfaol usullardan foydalangan holda dars olib borilmoqda. O'qitish tizimida bunga yetarlicha shart-sharoitlar yaratilgan va yaratilmoqda. O'qituvchilar shiddatkorona hayot tarziga mos holda dars berish lozimligini ongli ravishda anglab yetishgan. Shuning uchun ham darslarda innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan foydalangan holda darslar tashkillashtirilgan. Bunday jarayon o'qitish tizimidagi eng muhim vazifa-lardan biri sifatida e'tirof ham etilgan. Mamlaktimizda milliy iqtisodiyotimizni innovatsion usulda taraqqiy ettirish eng dolzarb vazifaga aylandi. Shiddat bilan o'zgarayotgan zamon ilm-fan va innovatsiyani yangi bosqichga ko'tarishni talab qilmoqda. Bugun qaysi sohada bo'lmasin, eng ilg'or innovatsion g'oyalarni bosh-qalardan ko'ra tezroq joriy qilganlar muvaffaqiyatlarga erishayotganligi ayni haqiqatdir.

Tarjima jarayonida til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini o'rganish tilshunoslikning eng dolzarb muammolaridan biridir. Til ilmining zamonaviy rivojlanish bosqichi inson faoliyatining madaniy va kognitiv sohalari bilan bog'liq ravishda tilni o'rganadigan tilshunoslikka o'tish bilan tavsiflanadi. Fanda fanlararo yondoshuv mustahkam o'rnashdi, natijada tilshunoslik yutuqlarini hisobga oladigan bir qator nutqshunoslik (*madaniy tilshunoslik, kognitiv tilshunoslik, psixolingvistika*) paydo bo'ldi. Tilshunoslik va madaniyatshunoslik chorrahasida tilni milliy va madaniy o'ziga xoslik nuqtai nazaridan o'rganishga bag'ishlangan, xalqlarning madaniy qadriyatlari haqidagi g'oyalarni aks ettiruvchi bir qator lingvomadaniy asarlar paydo bo'ladi [1; 124] va turli til tizimlarini taqqoslashda madaniy belgilar tilini tarjima qilish muammolari. Ushbu o'zaro ta'sirning noyoblighi 19-asrda ilg'or urutilgan fikr *"ruhning zulmatida o'lik massa shaklida yotmaydi, balki qonun sifatida insonning aqliy kuchining funktsiyalarini belgilaydi"*. Tilni o'rganishda uning funktsiyalari, ayniqsa, tilshunoslikda odamning markaziy roli muammosi bilan bog'liq bo'lgan keng ko'lamli tushunchaga yo'naltirilgan turli xil ko'rsatmalarni qayta ko'rib chiqish asosiy g'oya hisoblanadi. Epifantsevaning ta'kidlashicha *"inson va til o'rtasidagi munosabatni o'rganishda asosiy printsip insonning madaniy faoliyati"* [2; 301]. Til va madaniyat bilan bog'liq ob'ektlarga kompleks yondashuv zarurligini anglash, V.V. Vorobyov, madaniy tilshunoslikni madaniyat va tilning o'zaro bog'liqligini va uning faoliyatidagi o'zaro ta'sirini o'rganadigan integral ilmiy paradigma sifatida shakllantirgan va ushbu jarayonni *"tizimli usullardan foydalangan holda va o'zlarining lingvistik va tildan tashqari tarkibiy qismlarining birligidagi birliklarning ajralmas tuzilishi sifatida namoyon etadi va yangi qadriyatlar tizimini aks ettiradi"*. Shu bilan birga, S.G. Ter-Minasova ta'kidlaganidek *"til va madaniyat o'rtasidagi aloqa jarayonida tafakkurli kishi turadi, ya'ni til vositachisi"* [3; 413]. *"Til har qanday madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, ma'lum bir fikrlovchi ong tomonidan qayd qilingan va o'zlashtirilgan, birbiriga bog'liq bo'lgan hodisalarning sinergistik ravishda paydo bo'ladigan amalini ifodalaydi"*. Dunyoni hislar orqali idrok etadigan va anglaydigan, va shu asosda dunyo haqida g'oyalar tizimini yaratadigan insondir. Kishi ularni ongidan o'tkazib, idrok natijalarini anglab, ularni tildan foydalangan holda nutq jamoasining boshqa a'zolariga etkazadi. Boshqacha aytganda, tafakkur haqiqat va til o'rtasida turadi. Real dunyodan kontseptsiyaga va og'zaki so'zlashuvga boradigan yo'l har xil xalqlar uchun farq qiladi, bu tarix, geografiya, ushbu xalqlar hayotining xususiyatlari va shunga mos ravishda ularning ijtimoiy ongini rivojlantirishdagi tafovutlar bilan bog'liq. Bizning ongimiz turmush tarzi, urf-odatlar bilan, ya'ni so'z madaniyati keng, etnografik ma'noda va har bir muayyan shaxsga xos dunyoni o'ziga xos idrok etish bilan belgilanadigan jismlar tufayli, til haqiqatni bevosita emas, balki bilvosita aks ettiradi: real dunyodan fikrlashga va fikrlashdan tilgacha. Shunday qilib, til, tafakkur va madaniyat bir-biri bilan chambarchas. Birgalikda ular real dunyo bilan o'zaro munosabatda bo'lishadi, unga qarshi turishadi, unga bog'liqdirlar, aks ettiradilar va bir vaqtning o'zida shakllan-tiradilar. Shu nuqtai nazardan yondashganda ta'lim oluvchilarni intellektual salo-hiyatini oshirish, ularda ijodiy faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim jara-yonining birinchi darajali vazifasiga aylanishi kerak. Bunga quyidagicha yo'l tutish maqsadga muvofiqdir:

- pedagoglarning yaratuvchanlik imkoniyatlarining vujudga kelishi uchun mustaqillikni ta'minlash;

- yangi ta'lim turlari va ilg'or o'quv vositalari o'rtasidagi o'zaro birlik mexanizmini ishlab chiqish; (*mavzu mohiyatidan kelib chiqib talabalarning yosh xususiyatlarini inobatga olish*);

➤ kreativ yondashuv asosida oily ta'lim muassasalarida tarbiyaviy faoliyatni takomillashtirishdagi uzviylikni ta'minlashda ijtimoiy zaruriyatning yuzaga kelishi; [4;96]

Ta'limga kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarda kasbiy, shaxsiy va kundalik hayotda uchraydigan holatlarda samarali harakat qilishga imkon beradigan amaliy ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishni hamda matematik ta'limning amaliy, tatbiqiy yo'nalishlarini kuchaytirishni nazarda tutadi. Mamlakatimizning dunyo hamjamiyatiga integratsiyalashuvi, fan-texnika va texnologiyalarning rivojlanishi yosh avlodning o'zgaruvchan dunyo mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lishi, fanlarni mukammal egallashini taqozo etadi. Bu esa ta'lim tizimiga, jumladan, matematikani o'rgatishga ilg'or milliy va xalqaro tajribalar asosida standartlarni joriy etish orqali ta'minlanadi.

Xulosa qilib aytganda kreativ yondashuv asosida oily ta'lim muassasalarida tarbiyaviy faoliyatni takomillashtirishlarning maqsadi va o'quv dasturining mazmuni va o'quv materialidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Shuni nazarda tutgan holda, oily ta'lim muassasalarida tarbiyaviy faoliyatni takomillashtirishda mashg'iqlashda tahsil oluvchilarning o'quv materiallari bilan ishlashga oid faoliyatlarining tasnifi, tashkil etiladigan o'quv vaziyatlari ham aniq hisobga olinishi muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология: ценности-смысловое пространство языка: учеб. пособие. М: Флинта, 2010. 224 с
2. Воробьев В.В. Лингвокультурология (теория и методы) М: Из-во РУДН, 1997. 331
3. Шаклеин В. М. Лингвокультурология. Традиции и инновации: Монография. М: Флинта, 2012. 650 с
4. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. М: ИТГК «Гнозис», 2002. 284 с